

# UNITÁRIUS JÖVENDŐ

Egyháztársadalmi, hitéleti és missziói célokat szolgáló lap.

Felelős szerkesztő: Kovács Lajos brassói lelkész-esperes.

Megjelenik minden hónap 20-án. Előfizetési ára Románában évi 100 lej. Magyarországon évi 4 Pengő. Más országokban ennek megfelelő összeg.

## Igazságot Dávid Ferencnek.

írta: Szentimrei Jenő.

Dávid Ferencsel, a hitujítóval és hitszónokkal irodalmi területen esett találkozásom. Nem Erdélyben, nem hitvallásos iskolában fejeztem be tanulmányaimat olyan szerzők és tanárok vezetésével, akik nagyon távol estek az erdélyi szellem megértésétől. Nem azt mondom, hogy nem tudták volna megérteni, de nem is próbálkoztak vele. Nem volt nyugtalanító probléma számukra, mint nekem a bennszülött erdélyinek. Ők egyetemes magyar szemmel láttak, tehát egyetemes magyar irodalomszemléletre tanítottak. Csak jóval később, az érett férfi előtt nyílt meg előttem a különleges erdélyi szellem látómezeje, hogy azontul az irodalom és a történelem jelenségeit makacsul ebből a látószögből igyekezzem megítélni és felértékelni. Ekkor rögzített belém a meggyőződés, hogy valahol valamilyen módon igazságtalanság esett Dávid Ferencen. Nem kapta meg sem irodalmi, sem történelmi közt tudatunkban azt a helyet, mely hatalmas alakjának és életművének kijár. Azóta egymagamban is, kálvinista létemre is, valahányszor alkalom nyílik Dávid Ferencről szólanom, ezt a véleményt nem tudom véka alá rejteni. Ha szakmabeli irodalomténész volnék, régesrég reparáltam volna valamit a dolgon. Így csak sürgetek és követelődöm: Igazságot Dávid Ferencnek!

Két ponton szorul újraértékelésre az unitárius egyházalapító lelki arculata. Az ellenfelek egy csoportja álhatatlansággal vádolja őt, ki nem ismert megállást az ujtásban, katolikusból luteránussá, ebből Kálvinhitűvé lett, hogy végül itt se állapodjék meg és teljes meggyőződéssel álljon ki unitárius meggyőződése mellett. Sőt ebben is olyan meszire kalandozott, hogy börtönbe juttatása után saját felekezete sem követte végletekbe, ma úgy mondanók: szélsőségekbe vezető útján. Mindezek a változások aránylag igen rövid idő alatt mentek lelkében végbe. 1551-ben még beszercei tanodaigazgató, kinek neve után ez a megjegyzés áll az Iskola évkönyvében: „Ezen kilenc igazgató szolgálata még a pápistaság korára esik. Ezután az ágostai hitvallásuak következnek.“ 1560-ban pedig, Jakab Elek megállapítása szerint „Dávid Ferenc lelkében az egy Isten eszméje..

már nemcsak megfogamzva, de meggyökerezve is volt.“ Tehát meglelt kora férfi, a negyvenen felül levő iskolaigazgató még katolikus 1551-ben és 1560-ban, kilenc év múlva, ötvenéves korában már a negyedik hitet vallja sajátjának.

Ez volna az első pont, ez a feltűnően gyors és sűrű „vallásváltoztatás“, mely miatt már a kortársak részéről a leghevesebb támadásokban volt része s ezt a vádat az utókor sem volt képes kellő értékére leszállítani. Ez a vádálhatatlanságot, következtelenséget, jellembeli ingatagságot olvas rá a merész és csökönyös ujtóra s nagyon valószínű, hogy ez befolyásolja azok ítéletét is, kik Dávid Ferencnek nem hajlandók olyan elhatározó és korszakalkotó irodalomtörténelmi jelentőséget tulajdonítani, aminőt a tényekből napnál világosabban kiolvashatnak azok, kiknek szeméi vannak a látásra. Az unitárius vallásos irodalom, melyet sajnálatomra eléggé behatóan nem ismerek, bizonyára sokat foglalkozott az első váddal, melynek súlyossága vitán felül áll s amely aóól tisztázni a vallásalapítót követőinek elemi kötelessége. Az irodalmi megítélés már inkább negativum s boncolgatása inkább irodalomtörténelemek feladata lenne. Ezen a területen már több jártassággal rendelkezem, de az eddig ismeretes értékmegállapítások egyike sem tud kielégíteni. Dávid Ferencet többnek látom annál, sokkal többnek, mint egynek a század számtalan hitujító között s hatásának elemi sodrása és a könyveiből, írásaiból sugárzó rendkívüli suggalló erő olyan kimagasló jelenséggé emelik, kinek mása a magyar irodalomtörténetben Pázmány Péterig nem található fel.

Amit ellenfelei álhatatlanságnak, következtelenségnek, ingatagságnak bélyegeznek Dávid Ferencben, azt mi a meggyőződésének és hitének mindenkori őszinte megvallójában egyenesen erénynek, még pedig a legszebb emberi erények egyikének vagyunk hajlandók felfogni. Egy rendkívüli tehetség és kora viszonyaihoz képest rendkívüli műveltségű férfiu élete derekán felismeri Luther tanaiban, de méginkább Luther magatartásában azt az igazságot, melyet neki azontul egy életen át

vallania és követnie kell. A felismert igazság lényege: megtisztítani a vallásos hitet a századok során rátapadt idegen, jobbára pogány vallásgyakorlatból származó elemektől; megtisztítani azoktól a hatalmi befolyásoktól, melyek a keresztényi jámborságot világi — magyarán politikai — eszközül felhasználni és kihasználni nem átallják. Vissza Krisztushoz! Vissza a Szentíráshoz! De nem a tartalmi jelentésükből könnyen kiforgatható holt betűkhöz, hanem az élő szellemhez, mely a Könyvek Könyvéből megújító tavaszi fuvallatként árad szét e világra.

E felismerést követően vajjon igazában „változtatott-e vallást“ Dávid Ferenc? Megítélésünk szerint nem. Csak haladt szívós következetességgel előbbre és előbbre az általa helyesnek felismert uton. Új és új sötétséggel találta magát szemben. A kor lutheri és kálvini hitújítói megmerevedtek és megmerevítették az egyházat elért eredményeik vélt babérjain. Megállottak féluton és háromnegyed uton, mert a kor világi hatalmaságai megelégtették a vallásos nyugtalanságokaikat és időnként megállást parancsoltak az újítók munkájában. Dávidnak abban volt szerencséje, hogy újításában egyideig maga mellett tudta az erdélyi nagyfejedelemség akkor leghatalmasabb és legbefolyásosabb főurait s rövidesen magát II. János királyt, János Zsigmondot, az első erdélyi fejedelmet. Utkeresésének első éveiben tehát nemcsak mozgási szabadsága, de *salvus conductusa* is volt az újításban. A felvilágosult fejedelem mellett, kinek az emlékezetes tordai és marosvásárhelyi országgyűlések határozatait köszönhetjük, melyek miatt Erdély a vallás szabadság klasszikus földje nevet érdemelte ki a világhistóriától, ideje, alkalma és módja volt a nagy keresőnek az elmélyedő buvárkodásra, tépelődésre épügy, mint ellenfeleivel sikeres viták lefolytatására. Saját szavaival: „*igy jutottam kisebb dolgokról a fontosabbakra.*“ Nem ő tehet róla, ha megítélése szerint időközben a többi újítók tévelygésbe estek s neki a lényeg keresésére szögezett tekintete és tiszta meggyőződése továbbkutatást parancsolt. A nála kisebbek, az elért kisebb eredmények birtoklásához görcsösen ragaszkodók, a nála könnyebben megfélemlíthetők ám álljanak meg féluton. Ő *réz igazságokért* nem hajlandó az egész igazságot elalkudni. Keres, kutat tovább a megkezdett úthoz a börtönig és a börtönben ráeselkedő halálig *következetesen*. Nem ő következtelen, hanem azok, akik élete vége felé, új szelek járása miatt, olyannyira egyedülhagyták, hogy a börtönajtó is megnyilhatott előtte. Ő nem a hatalmat, hanem az igazságot

kereste, míg újító társainak előbbvaló volt a világi érdek az igazságnál. Állhatatlanság ez? Következetlenség ez? Tévelygés ez? Ingatagság ez vagy példás *jellemszilárdság*, melyet inkább követni, mint elítélni kellene. Akkor bizonyára kevesebb lenne az álnokság, a csalárdság, a jellembeli hitványság ezen a földön azok között, akik Krisztus követőinek vallják magukat szájjal, politikai, társadalmi vagy gazdasági konjunkturából.

Dávid Ferenc eredményeinek irodalmi megítéléséről, kiszabott helyem fogytával, kevés szót ejthetek. Álljon itt csak ennyi:

A magyar irodalomtörténet az egyházi szónoklat első és legnagyobb mesterének, a népi nyelv zamatával telített legszebb szavú polemikusként Pázmány Pétert vallja, kinek hatására ezrek és ezrek tértek vissza korábban elhagyott katolikus hitükre. Akik ezt a megállapítást elsőnek fogalmazták meg — köztük elsősorban Toldy Ferenc, a magyar szellemtörténet első felértékelője — nem olvasták Dávid Ferencet vagy nem mertek egy „szakadárt“, egy „eretneket“ diszhelyre ültetni. Ezért várakoztak Pázmányig, akinek már nyert pöre volt, hiszen előtte a reformátorok ugyszóván simára pallérozták az egyházi szónoklat magyar nyelvezetének útját. De a sok százados latin orációk után a nép nyelvén először Heltai Gáspár és Dávid Ferenc szólalt meg, s azon az avittas, póri magyar nyelven olyan hatással és beszélő művészettel szólottak, hogy két esztendő alatt egyházközségek százait állították a maguk hitére papostul, gyülekezetestül. S a kettő közül a nagyobb szónok és nagyobb író Dávid volt, ami kétségtelenül megállapítható művei olvasása közben. Istenről, Krisztusról és a Szentlélekről magyarul írott hatvan beszéde telistele van költői szépséggel, elragadó pátosszal és mélységes, meggyőző erejű hittel. Polemikus iratából szelid szeretet és mesterkéletlen alázatoság árad, szemben a kálviniak dühös, megtorlást, börtönt, pallost és máglyát követelő kifakadásaival. A finom mértéktartás, mely ez iratok legnagyobb részén átvonul, a közönségestől, a durvától, a gyalázkodótól irtózó nemesebb izlés bizonyítéka. A fejlett izlés pedig fejlett önbírálat szülte s ezért ugyancsak a legértékesebb írói erények egyike.

Vajjon eljön-e, pedig el kell jönnie a megfelelő írói felkészültséggel rendelkező tanítványnak, ki élethű arcképet rajzol a legmaibb írásművészet eszközeivel erről a kivételes emberről? Aki nemcsak egy felekezethez, hanem az egész magyarsághoz és tovább az egész emberiséghez szól. Mindaddig, míg egy ilyen mű meg nem születik, Dávid Ferenc alakja sem tud kiemelkedni teljes nagyságában a ráarakodott — vagy szándékosan — ráarakott — téves értéktételek tengeréből, melyek inkább azon igyekeztek, hogy elnyeljék, semhogy a hullámhegy tarajára emeljék diadalmasan és dicsőségesen. Amint megérdemli. Mert Dávid Ferenc nem egyetlen egyház, nem egyetlen felekezet korszakos nagyjátéka, hanem mindnyájunké, az egyetemes emberiségé.

Az előnyösen ismert

**„TELLMANN“-féle**

szabó üzlet Barátság (Lópiac) u, 12. szám pontos kiszolgálás mellett mérsékelt áron minden e szakmába vágó munkát kifogástalanul végez.

## Főpásztorunk.

A lezajlott főtanácsi ülés legmarkánsabbs alakja kétségkívül Főpásztorunk volt. Minden szavát és tevékenységét feszült figyelemmel lestük.

Bátran mondhatjuk, hogy általában véve nem csalatkoztunk várakozásunkban vele szemben. Olyannak mutatkozott, amilyen eddigi életében volt: egyenes és őszinte, az igazságot kergetés nélkül, nyersen kimondó.

Főpásztorunk korábbi munkás élete nyitott könyvként áll előttünk. Nincs titok vagy folt benne. Minden tekintetben szepőtlen és erkölcsös ugy magán, mint családi élete.

Megjelenése és arcának vonásai felkeltik a figyelmet. Zárt ajkai rideg komolyságot kölcsönöznek. Összenőtt tömött és fekete szemöldökei valamint magas, domború homloka a mélyen gondolkozást áruják el. Látszik, hogy a lélekten és logika tudos profeszora volt.

Finoman hajlott orra jelleme szilárdságáról, előreálló ajka pedig erős akaraterejéről tesznek tanubizonyságot. Meggyőződése mellett igyekszik minden körülmények között kitartani.

Csendes és hallgatag. A Főtanácson szerényen és nyugodt magatartással vett részt elnöki minőségben. Kiseb jelentőségű dolgokban mérsékelt hangnemben röviden és mindenki által érthető felvilágosítást ad. Ha kell, hangja kemény és szigorú.

Arca sápadtnak tűnik fel és homloka körül az aggodás árnyéka lebeg. Ezt a látszatot árulja el szemének mélabús nézése is. Az egyházáért való belső és marcangoló gyötrődések külső jelei azok.

Egyházunk anyagi helyzete érdkli legjobban. A Bors-féle hagyaték tárgyalása egész figyelmét leköti. Mindnyájan tudjuk, hogy ez az ügy egyházi életünk további békés fejlődésének

legfontosabb tényezője. Nem kerüli el figyelmét, hogy a jó-zárgfelügyelő-ségi elnök évi jelentése előtti felszólalások párthiveinek részéről csak ügyes és ravaszul, szinpadias technikával megrendezett előcsatározások.

Mikor hosszas várakozás után végre az elnök úr szólásra emelkedett, a jelentéktelen dolgoknak felesleges és hangulatot keltő kiszínezése nem térítik figyelmét mellékvágányra.

Pörölyütésként érik az előadót azon szavai, hogy permetező gépekre jelentős összeget utalt ki idejében, tehát ezek hiánya nem lehet ok a rossz gyümölcsstermesre.

Legfájdalmasabban érintettek vele együtt mindnyájunkat az elnök úr záró szavai: a Bors-féle mintauradalom az idei gazdasági évben is negatív eredménnyel zárult be.

Az élet helyett a halál kaszája dolgozott benne. Bánatos felindultságában baljoslatúan bozza tudomásunkra, hogy így nem tudja tovább vállalni a nagy felelősséget, ha változás nem történik.

Ez a kritikája rövid, de lesújtó volt. Legméltóbb értékelése azoknak, akik két év óta az élre törtetek, ezután széleslátókörű és számos évi tapasztalat bázisa nélkül csak kártevővel kísérleteznek a köz vagyónának kezelésében.

Sajnáljuk, hogy Főpásztorunk a Berde-féle ebéd szónokának személyében megváltoztatta véleményét és engedett a káros infrikáknak. A higgadtan gondolkozók megérlik, hogy miért tette ezt. Soha kalandban vagy botrányban nem volt része, ezután sem szándékszik ilyenekben reszesedni.

P-n.

## Vélemény.

Ennek a szónak épen ugy megvan az életfolyamata, mint annak kitermelésére hivatott és jogosított emberi társadalom tagjának. A „vélemény“-nek éppen ugy megvannak az előfeltételei, mint más kulturtársadalmi ténykedésnek. A „vélemény“ hüen követi az ingaellenes törvényt, amennyire túlhaladja a súlypontot az egyik oldalon, ugyanannyira kell túlhaladnia a másik oldalon. Hogy a vélemény ezt a kiegyensúlyozott uyugalmi pontot megtalálja, éppen olyan hosszartalmu időre van szüksége, mint az emberi életen vagy annak egyik szakaszán át kialakult egyéniségnek.

Ha kiakarom fejteni a mondottak alapigazságait, szükséges volna beszélnem az „Én“ fogalmának keretében az értelem és akarat arányának természetességéről, figyelembe véve az agy fejlettségének és a gerincnevelő karcsuságának viszonylatát. Kénytelen vagyok elállani ettől a témakörtől, mert hosszadalmasságot kíván, azonban a szerkesztő ur már többször a körmömre csapott.

Kalap üzlet Weiss M. ucca 33. szám alatt

### Férfi kalapok és sapkák

a legjobb anyagból a legujabb divat után kaphatók! Kalap tisztítást, formálást és festést a legujabb divat után vállalom. A n. é. közönség szives pártfogását kéri  
**Csiszár Béla.**

Boldog és szerencsés csak ugy lesz;  
ha Csiszártól kalapot vesz!!!  
Ma a boldogság nem drága

150 lejtől kezdődik.

Egy másik téma körhöz vagyok kénytelen fordulni és pedig ahhoz, hogy: mit lát az orvos, mit lát a jogász és mit lát a teologus az emberben, amikor diagnózisról, ténymegállapításról, illetve hitélet megszervezéséről van szó. Ez a téma igen könnyűnek mutatkozik ahhoz, hogy jelen közleményem céljait megvilágosítsa, mégis az alkalmosság úgy diktálja nekem, hogy még könnyebb témát kell válasszak, amely téma itt él közöttünk, létezik, táplálkozik, köszön nekünk s mi nem vesszük észre őtet.

Ez a harmadik téma nem más, mint az egyik s minden tiszteletünket kiérdemlő erdélyi püspök szent ajkairól ezen elhangzott szavak „kisebbségi sorsban a középszerűek rászabadítása a vezető helyekre, veszedelmet jelent.” Minden emberben nem fejlődhet ki az őt vagy mondjuk mindahat érzék, de ezek közül vagy az egyik, vagy a másik mégis csak azt a fejlődési fokot érheti el, amelyen keresztül mérlegelni tud. Ha bölcsenek igazsága van, akkor a szem az értelem érzéke, tehát ezen papírra vetett jeles mondás szemünkbe kellett ötlődjék, mely esetben értelmi érzékünkkel mérlegelni képesek vagyunk. Ha pedig nem olvashattuk, hanem hallhattuk az előbbi axiómát, lévén a fül az ész érzéke, ezen személyes tulajdonságunkon át tudjuk azt mérlegelni.

Az idézetben a hangsúly a kisebbségen, a középszerűsége és a veszedelmen van. Minthogy kisebbségünket nem kívánjuk letagadni, sőt annak előnyeit és hátrányait napi megéléseinkben bizonyítani kívánjuk, kénytelenek vagyunk faji Énségünkkel mélyen foglalkozni. Ennek a faji Énségünknek keretében szükséges elbírálni a középszerűségünknek veszedelmes részét.

Amint műveltségem kriptájában tolláztam, azt állapítottam meg, hogy ez a jeles mondás századokat látott éberben, de akkor a szavak variációjában nem foglalt helyet a kisebbségi szó. Most, amikor nem tudjuk kulturéletünkől kikapcsolni ezt a fogalmat, többszörösen megállja a helyét az említett jeles mondás.

Önkénytelenül vetődött fel bennem számtalanszor, hogy mikor vagyunk mi vezetők középszerűek az idézett jeles mondás értelme szerint s a következő feleletet kaphattam:

Középszerűek vagyunk ha kicsinyességünket minduntalan eláruljuk.

Középszerűek vagyunk, ha törvényeinket nem vagyunk képesek alkalmazni s nem tudjuk elbírálni azt, hogy a törvények nem alkalmazása csak desorganizációt von maga után.

Középszerűek vagyunk, ha nem tudjuk megőrizni apáink mindennemű és minden fajú hagyatékát elszámításunk, előrenemláthatásunk és gyakorlati érzékünk hiánya miatt és folytán.

Középszerűek vagyunk, ha hivatali állásaink betöltésénél nem a versenyen kívül álló érdemet fogadjuk el előfeltételnek, hanem az anyagi szimpátiát toljuk előre vagy ha a ránszavazókat kívánjuk honorálni.

Középszerűek vagyunk, ha hivatali tényeinkben minden alap nélkül kisajátítjuk a költők és színészek

parádés lovát, amit köznyelven szenvedélynek nevezünk.

Középszerűek vagyunk, ha és amikor a közéleti tisztaságot csak másodrendűnek tartjuk, holott anélkül semmiféle társadalmi vagy jogi szervezetet összedagasztani nem lehet.

Még számtalan esetben lehetünk középszerűek, ha az ingalengés már vázolt törvényeit nem ismerjük. Mindezeknek azonban elkerülhetése végett magunkat minden egyes esetben kétszer kell lelkiismeretünk törvényszéke elé állítani: először akkor, amikor vezetői tényeket akarunk fogatosítani, másodszor akkor, amikor vezetői tényeinket orvosolhatólag elvégeztük. A két ítélet fogja nekünk adni azt az összangot, amelyik indokolható.

Lelkiismeretünk rádiószózatot intézett hozzánk a nagytekintélyű vezetőnkön keresztül ezekben a szavakban „kisebbségi sorsban a középszerűek rászabadítása a vezető állásokra veszedelmet jelent.” Ez a rádiószózat többszörösen visszhangzik bennünk és általunk egyik közismert közirónk azon lapbeli közleménye, hogy „bajainkat nem takargatni kell, hanem a nyilvánosság napfényén gyógyítani.”

Sem az egyik, sem a másik közéleti vezetőnk nem önmagunknak mondták ezeket a súlyosan nagy igazságokat tartalmazó szavakat, nemcsak a saját hiveiknek, illetve körülállóinak mondták, hanem mondták az egész erdélyi magyarságnak, melynek részesei vagyunk mi is, mondták Pálnak, hogy Péter is értsen belőle, mondták az erdélyi magyar egység nevében és érdekében. Mondták pedig ezen egység nevében azért, mert ha ez nincsen a mai kulturharcunkban, akkor ők is könnyen csak fél munkát végezhetnek.

\* \* \*

Amint megtörténhetett az, hogy elpusztuljon az Assir, a Babiloni, a Helen civilizáció, éppen úgy megtörténhetik az is, hogy a mostani féltve őrzött európai civilizáció fel fog őrülni. Nekünk magyaroknak, jobban mondva magyar kisebbségnek nem szabad szem elől tévesztetni azt, hogy ezeréves kulturánk van; nekünk unitáriusoknak nem szabad siettetni az európai civilizáció elpusztulását. Ezen tétel megőrzése duplán áll nálunk, mert nemcsak szervezet vagyunk, nem csak jogi intézmény vagyunk, hanem az államhatalom után legelső helyen álló erkölcsi-vallás erkölcsi jogi személy vagyunk,

## Magyar Általános Hitelbank

fiókjai:

Braşov,

Timişoara,

Oradea

amelynek legmélyebb fundamentuma tehát az erkölcs és a legmagasabb pillére az a vallási hit, amely előtt előbb utóbb meg kell hátrálgatni az erőszak.

Blokádrozni vallás erkölcsi életünkben nem lehet és nem szabad az egyedet, mert mi nem karddal harcolunk, hanem eszmékkel küzdünk, amely eszmékből eszmények születtek és fognak születni.

Én elhiszem, hogy Medgyes köt sokakat, de ha az emberi életnek csakugyan az értelem az alapja, akkor ugyanannak az életnek változatai kötelességévé teszi minden gondolkozó agynak azt, hogy véleményét, gondolkodását, célkitűzéseit revízió alá vegye. Nagy s csak imádság közepette említhető vallásalapítónk hány gondolkozási rendszeren kellett áttörje magát, amíg szerintünk egy teljesen tisztult vallási felfogás ura lehetett. Papirra írott szerződéssel talán még sem lehet emberi élőlényeket, az értelem és az akarat pelinkánjait örökre kriptába zárni. Hiszen az eszmék nap-nap után születnek, megnőnek, megöregednek s az élet viszoyaihoz képest kicserélődnek. Hát lehetne közöttünk egy unitárius, egy egyházi tisztviselő, egy lelkész, egy tanító, aki ezen eszmeáramlatokkal, azok törvényszerűségével szemben felvenné a harcot? Nincsen, mert ha van, akkor én is azt mondom, hogy bolond az, aki egyháza közönyével nem törődik.

Igaz, hogy Aachates vakon követte Aeneast, de hát van nekünk Aeneasunk az unitárius világeszmékben, amelynek megszemélyesítője a mi nagytekintélyű Püspökünk. Ez nem akar dicséret lenni, mert már korábban megmondtam, hogy szavaimnak álarca nincsen, de a határokon túli tudományos eredményei minket az ő lábai nyomába parancsolnak.

Meg vagyok győződve arról, hogy sok barátom nincsen ezekben a kérdésekben, de nem azt kell tekinteni, hogy én a kicsiny személy kinek avagy kiknek nem tudok gazsulirozni, hanem tekinteni kell nekem az erre kötelezettnek szavait, kinyilatkoztatásait, azok tartalmát kell bíráló tárgyává tenni egyházi tekintélyünk megóvása, egyházi érdekeink megvédésével kapcsolatban.

Nem kérek barátságot, hanem tisztánlátást, tisztaitélkezést s ebben a tisztaitélkezésben csak egy fokkal nagyobb egyházszeretetet és tiszteletet.

Megkülömböztetéseimben nem félhetek semmitől, mert amint egyik néhai unitárius névrokonom bogáthi Fazakas Miklós mondotta:

Kivel isten vagyon, bátorsága lehet,

Ha nem bántja Istent, oltalmat remélhet;

Ezért ellenségtől én lelkem nem félhet.

Dr. Fazakas Miklós.  
köri felügyelő gondnok



## Mi történhetett Dávid Ferenc levelezésével és irataival?

Az unitárius egyházközség kolozsvári szép, nagy levéltárában alig néhány XVI. századi emlékünknél van. Ezek közül még kolozsvári fő- és középiskolánk kiváltságlevele is csak késői másolat. A legrégebbi kéziratos kötet 1587-től 1605-ig terjedő válópörjegyzőkönyvünk s a XVI. százévből maradt 2 levelünk csak a száz év utolsó tizedében kelt. Püspökeink közül Toroczkai Máté az első, kinek hivatalában megrősítő oklevelét Bethlen Gábor fejedelem átiratában őrizzük.

Kolozsvári egyházközségünk nagybecsű és gazdag levéltára csak XVII. százévi anyaggal kezdődik s ez is főleg igazgatási és vagyontörténeti darabokból áll. Jegyzőkönyvei csak a XVIII. száz év végétől maradtak, számadáskönyvei 1629-től kezdődnek.

Dávid Ferencről, közvetlen utódaitól, vagy róluk a XVI. százévből semmi sincs sem ezekben, sem köri vagy egyházközségi levéltárainkban.

Önkéntelenül felvetődik tehát a kérdés, hogy hova lettek egyházunk gyermek- és ifju vagy hőskorának okleveles és leveles-emlékei?

Kétségtelen ugyanis, hogy voltak. Hiányuk okára a történelem ránk maradt, ismert forrásai nem adnak felvilágosítást s így csak ezek hiányában a kérdésre csak a tények és a viszonyok ismeretén alapuló föltevéssekkel és kombinációkkal felelhetünk.

\* \* \*

Mindenekelőtt azt kell tudnunk, hogy a XVI. száz év utolsó és a XVII. sz. első negyedében Kolozsvárt a város és az egyház vagyona és ügykezelése nem volt még elkülönítve. A főtéri nagytemplomra, a plébániaházra és az óvári iskola épületére tett kiadások, vagy a harangok jövedelme „a kolozsvári városi számadáskönyvekben” található meg. Itt számolják el az egyházi alkalmazottak fizetését is. Azonban 1629 után már e tételek „az egyházközség” tulajdonában levő számadáskönyvekben szerepelnek s a városi számadáskönyvekből hiányoznak. De közben Kolozsvár levéltárában nincsenek meg az 1627 és 162 évi számadások, se rendelkezés nem található a számadások szétválasztásáról. Így nem tudhatjuk, hogy az elkülönítés melyik évben kezdődött. Bármikor volt, annyi bizonyos, hogy a Dávid Ferenc és közvetlen utó-

dai korában még nem történt meg. Azonban a tiszta szellemi egyházi ügyeket akkor is a papok intézték s így pl. Dávid Ferenc levelezése vagy irodalmi művei, mint az ő magántulajdonai egészen biztosan az ő kezelése és őrizete alatt állottak s elfogatásakor is lakásán maradhattak. Így se valószínűsége, se adata nincs annak, hogy azok valaha a város levéltárába kerültek volna.

Könyvei sincsenek se kolozsvári könyvtárunkban, se a római katolikus plébánia becses könyvtárában, hova a főtéri Szent-Mihály templom 1716-iki visszafoglalásakor hatósági intézkedésre a kolozsvári unitárius egyház és iskola könyvtárának minden, a reformációt megelőző könyvanyagát vissza kellett szolgáltatni. Ez az anyag a plébánia könyvtárában csaknem teljesen megvan; de belőle egyetlen egyről se lehet kimutatni, hogy valaha a Dávid Ferencé lett volna s Heltai Gáspár egyetlen bizonyítható, különben római katolikus vonatkozású könyve rég az abosfalvi br. Apor könyvtárba került innen.

Közvetlen tehát a könyvek analógiái is arra az eredményre juttatnak, hogy Dávid Ferenc szellemi hagyatéka és levelezése nem került se Kolozsvár város, se az egyházközség tulajdonába. De még arra sincs adatunk, hogy Dávid Ferenc iratait elfogatásakor a fejedelem lefoglaltatta volna.

Ebben az esetben az iratok első sorban Gyulafehérvárra a káptalani: illetve 1556-iki világiasítása után mondhatnók Országos Levéltárba kerültek volna. Ezt a levéltárt az idők folyamán többször súlyos csapások érték. Így tudjuk, hogy Báthory Zsigmond 1594-iki kolozsvári vérengzése után a levéltárból sok levelet elégettetett. Ezek azonban főleg őt kompromittáló és nem Dávid Ferenc-féle levelek voltak. Az 1599—1603 évi zavarokban Gyulafehérvár feldulásával a levéltár is szenvedett. De nagy veszteségek érték a levéltárt 1658-ban. Ekkor a II. Rákóczy György ellen beözönlött tatár hadak annyira szédülték azt, hogy egy közel 40 évvel azután kelt adat szerint Gyulafehérvártól Vajasad felé a mező tele volt az odáig széthordott és elszórt levelekkel. Akkor a levéltáros is tatár rabságba esvén, a leveleknek csak egy részét szedhették össze. A pusztulás tehát Dávid Ferenc leveleit itt is érthette volna, de nem valószínű hogy azok odakerültek s ott pusztultak volna.

Azt is valószínűtlennek és inkább mendemondának kell tartanunk, hogy Dávid Ferenc irataira és levelezésére a jézsuiták tettek volna kezét.

Dávid Ferenc elfogatásakor még csak Gyulafehérvárt, az udvarnál volt vendég 1—2 jézsuita. Kolozsvári és kolozsmonostori állandó

letelepedésük s akadémiájuk felállítása csak jóval Dávid Ferenc halála után, 1580-ban történt. Dr. Veress Endre által kiadott levelezésükben nyoma sincs annak, hogy Dávid Ferenc bármiféle hagyatékához vagy tulajdonához hozzányultak vagy jutottak volna. Ha ez — föltéve, de nem hihetően — megtörténhetett volna, akkor Dávid Ferenc hagyatékát ma Spanyolországban, a rend salamancai levéltárában, vagy a hollandiai nagy rendi levéltárban kereshetnők. Ez a keresés aligha hozna sikert bárkinek is. Sokkal valószínűbb mindezeknél az, hogy Dávid Ferenc iratai és levelezése családjánál, illetve vejénél, Trauzner Lukács kolozsvári jegyzőnél maradtak.

Trauzner Lukács eszes, tanult ember s Dávid Ferencnek nemcsak veje, de eleinte meggyőződéses hive volt. Tudjuk, hogy Dávid Ferenc 1579-ben Gyulafehérvárt elfogatásakor őt választotta védőjéül s ezt a szerepet a viszonyokhoz képest jól töltötte be. Trauznernek Kolozsvárt azután is jelentékeny szerepe volt mindaddig, míg a városnak 1603-ban Székely Mózes által történt ostromlás az unitárius polgárság az ostrom alatt föllázadt, összerombolta a jézsuiták templomát és kolostorát s a jézsuitákat kiűzte. Ezt az erőszakosságot aztán Székely Mózes eleste és a város meghódolása után Básta véres szigorral torolta meg. Ekkor tudvalevőleg Tótházy Mihály városbíró és vele Trauzner Lukácsot is fej és jogvesztésre íteltette s csak úgy volt hajlandó kegyelmezésre, ha unitárius hitűket elhagyva, a róm. katolikus egyházba térnek.

Tótházy inkább a vértanu halált választotta, de Trauzner Lukács áttért s csakhamar Básta támogatásával Rudolf császár- és királytól szép birtokot nyert az Aranyos torkolata közelében, Hadréven. Itt élt aztán családja is a XIX-ik százév elején történt kihalásáig.

Trauzner Lukács apósa halála után majdnem negyedszáz évvel hagyta el unitárius hitét.

Mikor életét meggyőződése árán megmentette, aligha így kezet ugyanolyan buzgalommal menteni apósa akkorig talán még megőrzött emlékeit. Lehet, hogy még önmaga

Vásároljon az

**ELEKES**

könyv és papírüzletében.

megsemmisíthette azokat. De ha meg is őrizte: aligha dicsekedett azokkal. Hiszen ez az a kor volt, melyben Náprádi Demeter, az ideiglenesen Erdélybe jött róm. katolikus püspök, az unitárius vallás teljes kiirtását ajánlotta bigott urának, Rudolfnak, s nem rajtuk mult, hogy a lelketlen terv nem valósulhatott. Ilyen időben egy életet meggyőződésénél többre becsült embernek még akkor is meg kellett huzódnia, ha lelke mélyén őrzött valamit egykori, nagynevű apósa egy életen át kétségtelesen belérögződött szelleme hatásából és hagyatékából. De ha neki még maradtak is ily rejtett érzései: gyermekei és még inkább unokái már Dávid Ferenc egyházától távol, falun élve, kétségtelesen elközömbösödtek nagy elődjük emléke iránt. A későbbi utódokat már éppen semmi kegyelet vagy hagyomány nem füzte Dávid Ferenchez. Lehet, hogy tán erős katolikus nevelésük mellett már szégyelték is a nagy püspöktől való származásukat s ha meglettek volna még birtokukban egyideig annak levelei és iratai: aligha őrizték azokat valami nagy kegyelettel.

De ha az iratok egy ideig meg is maradtak, szinte kétségtelesen tarthatjuk, hogy reájuk járt a rud a selejtezéssel.

Régebb a csatádi levelesládákban első sorban a család birtokainak igazoló okmányait őrizték meg. A más természetű anyag nem egyszer a levélrendező ügyvédek érzéketlenségének esett áldozatul. A birtok s vele a pörök s így az ügyvédek nézőpontjából a Trauznereknek esetleg birtokukban volt Dávid Ferenc levelei csak u. n. „haszontalan levelek“ voltak. Megmaradt családi levéltáraink és levelesládáink szomorú emlékeit nyújtják az ilyen önző, egyoldalú értékelésnek és pusztításnak, mely minden valószínűséggel nem kimélte a Trauznerek leveleit sem.

Midőn aztán a család a XIX. százév első felében kihalt, birtokaikkal a levelek is a rokonokra maradtak.

Hadrév házasság révén a Dióváraljai Miksa és a Cseleliszki Szilvász családra szállott. Az utóbbi család kuriáját Hadréven 1894-ben vagy 1895-ben tűzvész pusztította el s odaégtek a család levelei is.

Ha tehát Hadréven maradt volna is még valami Dávid Ferenc után: a tűzvésszel az is a pusztulás martaléka lett.

Kelemen Lajos.

„A hivatal, mint egy lámpa, fényt vesz és ad, aszerint amint ki ül rajta. A gyáva elmét nagy hivatalon épen úgy képzelem, mint a szédelgős fejtűt nagy magasságban.“

Fáy András.

## KARÁCSONY.

### Az „Unitárius Jövendő“ első karácsonya.

Az éjszakában pásztorok tilinkója hallszik, az égen csillagok jelennek meg, fényárban uszik a menny, szózatot zeng az ég: „Ne féljétek, mert hirdetek nektek nagy örömet... megszületett a Megtartó, az Ur Jézus“.

S megindul az emberáradat a kis Jézus szülő-jászolához; tömjént és mirhát, szívük érzéseit viszik oda azok, akik lelkük mélyén vágytak és vártak Istennek e fölséges ajándékára, amikor az Embernek Fia mutatja meg az utat az Istennel való megbékélésre, a bűnök bocsánatának megnyerhetésére.

Ezt az alkalmat elmulasztani, ezt a Jézust megtagadni lehet-e? Ki születésével ajándékot, felemelő hitet; életével szeretetet, jóságot; halálával példát mutatott az embernek, igazolva, hogy az eszmét és igazságot nem lehet keresztrefeszíteni, mert az láthatatlan kapcsolataival tovább munkál egy boldogabb jövőért.

Ezt mi mondjuk unitáriusok, kiket lépten — nyommon azzal vádolnak, hogy Krisztus - tagadók vagyunk! Lehet-e megtagadni azt, akinek minden gondolata az ember volt; aki szenvedett sok üldöztetést s maga volt a példaadás. Megtagadhatná-e Őt az unitarizmus, amely hasonlóképpen járta nagy szenvedések útját türelemmel s a jobb jövőbe vetett hittel, a legnagyobb megaláztatással csak azért, mert Jézust, mint embert a maga igazi mivoltában olyannak tanította, akit követni nem emberfeletti követelmény, ha teljes szívünkkel és meggyőződésünkkel munkáljuk Isten országát e földön.

Az „Unitárius Jövendő“ is belekialtja az unitárius lelkekbe, hogy itt van, eljött, csatlakozzék hozzá az, aki nyíltan színt akar vállalni aki bátor harcra kíván lenni a még sok meg nem értéssel küzdő ifjú egyháznak; mert bár maga az eszme rég elindult világjáró útjára, mégis ifjú maradt, mert az elindulás első lángja ég benne. Meghozta ugyan a maga áldozatát, de az elindult eszme feltartóztatathatlan erővel terjed tovább s az emberiség józan felfogású, világos észjárású töme-

Biztosítást a legelőnyösebben az

**Első Romániai  
Temetést Biztosító**

R. T.-nál köthet  
(ezelőtt G. SZÁVA és A. SZÁVA)

**Brassó,**

**Welss Mihály-utca 35 szám.**

geiben tért hódít magának és mindenütt munkál a Jézus szellemében egy tisztább, boldogabb jövődért!

Ti karácsonyesti apró gyertya-fények, világosítsatok bele az unitárius éjszakába, hogy a még szunyadó vagy tán már szikrázó parazsak gyuljanak lángra, hogy egyesült erővel munkálhassuk az unitárius jövődöt, a megértést Jézus által, a békét és szeretetet, melynek minden megnyilvánulása ő reá emlékeztet, ki végtelen szeretetével meghódította és követőjévé tette a világot. A benne való hit nem megalkuvást, a hibák eltakarását kívánja, de bátor szó kimondást, a hibákra való rámutatást, éberséget, éles bírálatot és szeretettől áthatott jó indulatot kíván. Ezt munkálja az „Unitárius Jövendő“, mely első karácsonyának meghitt ünnepi hangulatából szintén bátran kiáltja, hogy az unitáriusokat ért vádak, jöjjenek azok belülről vagy kívülről, a tisztább unitárius jövődö mozgatói, mert siettetik a magunk tisztázását, eszméink, hitelveink ismertetését, mely által munkáljuk tisztább felfogásunk terjedését.

Ugy érezzük, hogy ennek a célnak a jegyében indult el az „Unitárius Jövendő“ is a maga útjára, Jézus szellemében, az ő nyomdokain, a bevetett szilárd hittel.

Lehetnek ellenségei, de sokkal többen vannak barátai és követői — s győzni fog!

Kökös,

Serester Lenke.

## Kit keressz ?

Szent karácsony este van A Megváltó születésének sejtelmes, ígéretekkel teljes éjszakája. Mintha fényben ragyognának a csillagok, mintha beszélne a föld és az ég. Mintha mennyei karok éneke hangzane: „Dicsőség a magasságban Istennek, a földön béke és az emberek között jó akarat!“ Lelkemnek a mélyén hallani vélem az angyalok örömszenesét: „Ma született nektek a Megváltó, ki az Ur Jézus a Dávid városában.“ Valami belső hang biztat, hogy „menjünk el mind Bethlehémig és lássuk meg a dolgot melyet ott az Ur megjelentett nekünk.“

Künn az uccán kántálók éneke csendül fel, papirkoronás bethlehemesek járnak házról-házra, versmondók köszöntő szavai üdvözlik a házbelieket s mind közönségesen azt hirdetik, hogy ma lett üdvössége a világnak, mert született Jézus, a magatartó, a megváltó, a szabadító, az üdvözítő Bethlehem városában.

Boldog világ, választott nemzetiség, melynek szeméi megláthatták az Urnak szabadítását; boldog világ, boldog emberek, kik érezték az Ur magatartását. Szerencsés nemzedék, ki a megváltás dicső nagy művében részesült. Boldog korszak, melynek az üdvösség Istennek ingyen kegyelméből jutott!

Erről a szép időről szól a kántálók éneke, ezt ismétlik újra és újra a versmondók, ezt játszik el szeméink előtt a bethlehemes királyok és pásztorok, ennek emlékére égnek az apró gyertyácskák a szobát misztikus illattal megtöltő örökzöld fenyőcskék ágain. S azért

van a sok ajándék a karácsonyfák alatt, azért oly szívesek az emberi köszöntések.

Szent karácsony este! Milyen jó, hogy téged az emberek, a ma emberai, este, gyertya- és lámpafény mellett ünnepelnek, ajándékok és fenyő illat között, kántáló énekét, versmondók versét halgatva s elterelve magukról a figyelmet. Milyen jó, hogy az ember a belső énjét megtanulta semmit-mondó külsőségek közé rejteni! Milyen jó, hogy az este homályos ködében nem lehet az emberi szemekből, az emberi arcokról, az emberi lelkekből olvasni; misztikum vonja körül rózsaszínű köddel az eltakart óhajtott valót.

Mert én úgy érzem, hogy azoknak a kántálóknak éneke hamis, azok a versmondók lélek nélkül szavalnak, a bethlehemesek csupán a remélt jutalékért játszanak s az emberek hangos jókívánsága nélkülözi az őszinteséget. Ugy érzem, hogy azokat a kis gyertyákat a karácsonyi fenyőgalyak végein nem Jézus születésének öröme gyújtja meg, hanem vagy hivalkodásból, a sok drága ajándékért, vagy megszokásból a világnyelve megszólásának elkerüléséért, vagy az igazi szegénység eltakarásáért. Ugy érzem, hogy sem az ünneplésben, sem a mult dicső hagyományainak fenntartásában nincs őszinteség, nincs őszintelen lelkesedés az emberi keblekben. Ugy érzem, hogy karácsonyt és más ünnepeket is csak azért ünnepel a megátalkodott világ, mert a naptárban benne van, vagy pedig azért, hogy állandóan csalhassa még önmagát is és hamis képet mutathasson embertársainak, a világnak.

Illetlen érzelmek, nem találó gondolatok ezek a karácsonyi ünnep nagy jelentőségéhez, világmegváltó nagy eszméihez, de azért túlultak fel ezek a lelkekben, mert úgy érzem, úgy hiszem, — és úgy is van, — hogy a karácsony ünnepének nagy jelentősége, nagy eszmeisége a mai keresztény s mondhatjuk, a nem keresztény világ számára is csupán külsőséggé változott, a belső tartalom megmentése nélkül.

Voltak a kereszténység történetében még oly szomorú korszakok, mikor a jézusi szellem, hit, szeretet, alázat, igazság és önteláldozás hiányzott a keresztények életéből; voltak idők, mikor egy pontocskáért, egy jótáért gyilkos harcra keltek a keresztények egymás ellen, figyelmen kívül hagyva a lényegét, a Jézus önmaga felől való tanítását, mintha csak a mózesi törvények betűuralma alatt éltek volna; voltak idők, mikor keresztény nemzetek és országok egymás ellen évtizedekig harcoltak az Isten nevében és egymás alá máglyát gyújtottak Jézus dicsőségére, de ezek az idők mind megtalálják mentségüket a kor szellemében, polgári és vallási műveltségi állapotában, de mivel menti magát a jelen kor, mely az eredmények szerint úgy polgári és társadalmi téren, mint a hit és erkölcsi felfogás tisztultsága tekintetében a kultúra olyan magas fokán áll, a melyhez fogható soha nem volt?

A helyes logika pedig az, hogyha az általános műveltség magas színvonalon van, akkor a jézusi szellemnek is diadalmaskodnia kell, a hitnek is éltetőnek, a szeretetnek pedig elevenítőnek kell lennie! De ki volna



olyan vakmerő, hogy azt merje állítani a mai keresztény társadalmáról, hogy azt izig végig a jézusi szellem, hit és szeretet, őszinteség és békességre való hajlam uralja; hogy a mai világnak karácsony ünnepése megfelel az ünnep jelentőségének és nagy eszmeiségének?

A nagy világháború nem régea zajlott le, nyugaton háború, keleten ismét háború, északon izzik a parázs a hó alatt, délen minden nap egy puccs-kísérlet és diktatorikus forradalom; minden ház egy fegyver és lőszer raktár, minden sarkon egy összeesküvés, mindenütt mozog a föld, forrong a belseje és nincs ember, aki békét akar, mert ha akarna is, tervét úgy sem tudna megvalósítani, mert ellene mondana a saját testvére, apja, vagy barátja. Mindenki ártatot visel, nemcsak a képén, hanem a szívében, a lelkében, a hitében, hazafiasságában, az erkölcsében. Nincs egyetlen őszinte szó, őszinte érzés és gondolat az emberek, országok és nemzetek között. A baráti kézben a gyilkos bomba, a testvéri esőben árulás, méreg és halál, a szomszéd kezében égő katóca és minden lépés előtt farkasverem, akna, dőlő akadály. A nemzetek nagy tanácsa nem a békét munkálja, hanem érdekcsoportokat hoz össze rejtett céljai érdekében, az égő tüzre olajat önt, az égő sebekre tüzet tesz. Gyilkosság és öngyilkosság, rablás, utonállás, betörés és lopás napirenden. A börtönök telve, az igazságügyi hivatal szünet nélkül dolgozik. Minden lépésre kémek ügyelnek, minden szóra kémek halgatóznak. Felkezeseti és nemzetiségi türelmetlenség, politikai elfogultság diadalukat ülik. Az erkölcsök maglazottak, a hit megfogyatkozott, a templomok konganak az ürességtől és a szeretet meglankadott az emberek fiai közt!

Szent karácsony este! Ugy érzem, mintha Judások, Kajafások, Hérodések és a kezüket mósó Pilátusok uralma végképen le akarná törölni az emberi arcokról Istennek képmását! Ugy érzem magam, mint Mária. Jézus anyja, az oiszfák hegyén, mikor a keresztén megkínzott és mártír-halált szenvedett fiának testét kereste a kőszirban, hogy drága kenettel megkenje és nem találta sehhol! Hétszeres fájdalom járta át szívében, mikor meglátta az üres sirt és nem találta elvesztett gyermekét, kit letéptek anyai kebléről, hogy keresztrefeszítsék, s most haló porában is elrabolták az édes anyai szeretet forró ölelése elől! De még kegyetlenebb fájdalom hasított át keblében, mikor egy hang azt kérdezte tőle: „Asszony, miért sírsz? Kit keressz?” Hát miért ne sírhatna Ő a fiától megfosztott anya! Kit keressz? Hát lehet azt még kérdezni? Hát még van valaki, aki nem tudná, hogy kit vesztett el ő és mit vesztett a világ, az emberek? „Elvitték az én Uramat és nem tudom, hová tették!”

Szent karácsony este! Mi is sirunk valamiért, mi is keresünk valakit! Sirunk, mert elrabolta Tőled és elrabolta tőlünk ez az ultra modern világ a jászolból-esőben szendergő kis Jézust. Keressük a mi Urunkat a szabadító, megtartó, megváltó, üdvözítő Jézust, mert elvitték, elrabolták tőlünk, a mai keresztény világtól és nem tudjuk, hová tették!

Szent karácsony este! Add vissza ennek a világnak, ennek a sokat szenvedett emb-riségnek, az elk-rohozott lelkek tömegének, a szabadító, megváltó, megtartó és üdvözítő Ur Jézust, hogy legyen Ő nekünk mindannyiunknak élet, út, igazság, világság, béke és megváltás, hogy költözzék vissza arcokra Istennek igaz képmása és hasonlósága, térjen vissza keblünkbe Istennek szent lelke, a hitnek, szeretetnek, a békességnek és jó-akarathnak lelke, hogy legyen béke a földön, dicsőség a mennyben és jóakarath az emberek között, hogy lehessen boldog karácsonyi ünnepésünk! Ugy legyen! Amen.

V. Nagy Dénes lelkész. Irtta.

## Nőszövetségek a „Vasárnapi iskolák” szolgálatában.

Irtta: Dr. Szánthóné — Sükösd Vilma  
a sepsiszentgyörgyi unitárius nőszövetség elnöke

Még mielőtt a sepsiszentgyörgyi unitárius nőszövetség osztatlan bizalmából e szövetségnek vezetését -elnöki minőségben- átvenni szerencsés lehettem, sokat foglalkoztam -önként érthetőleg csak elméletben — a más protestáns egyházaknál is már rég óta bevezetett ugynevezett „Vasárnapi iskola” kérdésével.

Szárdékomban is volt, hogy ezt a minden kétséget kizárólag, hitvallásos szempontból fontos és ugyszólván életbevágó problémát valamelyik unitárius egyházi lapban terjedelmesebb cikksorozatban ismertessem.

Most új lapunk: az „Unitárius Jövendő” hasábjain valószínűleg meg szándékomat, ez alkalommal csak kontúrjaiban vázolva azokat a nézőpontokat, a melyeket nekünk nőszövetségeinknek unitárius hitvallásos szempontból a „Vasárnapi iskola” — ott a hol nincs — megteremtése, s ott a hol már volna szervezve, tovább fejlesztése, támogatása, irányítása érdekében szívünkön kell viselnünk, s föntartásukat minden lehető anyagi és erkölcsi erőnkkel biztosítanunk kell.

A „Vasárnapi Iskola” célja, miként a neve is mutatja, — az, hogy a serdült és serdületlen ifjúságot vasárnaponként — és pedig rendszerint délután — az illető protestáns felekezet imaházában, vagy templomában összegyűjtse, s ott nekik vallásos jellegű előadásokat, hitvallásos oktatásokat, bibliaolvasásokat, — a gyakorlati életben szükséges háztartási és gazdasági kérdésekben példákkal illusztrált utbaigazításokat adjanak, s ez által az ifjúságot a vasárnapi — különösen délutáni — utcai csatangolástól elvonják, s őket a templomba,

vagy imaházba gyűjtve össze, — bennük a hitválasos életet ébrentartsák, — s a lelkész, énekvezér s más egyházi keblű férfiak és nők közreműködésével az ifjúságban az egymás iránti szeretet, kölcsönös megbecsülés, s főleg az altruizmus fenkölt érzését kifejleszték, lelkükbe kiirthatlanul beleplántálják. — Ekként ugy a serdült, mint a serdületlen gyermekben a lelki együvértartozás, a közös szolidaritás tudatát ez uton is megrögzítik.

Az ily elhivatást betölteni predesztinált „Vasárnapi Iskola” megszervezésében — hangsúlyozom: ott a hol még nincs — nemes földadat vár a helyenként működő Nőszövetségre, annak vezetőségére, s általában véve minden egyes tagjára, — éppen ugy, amiként ott, ahol a „Vasárnapi iskola” már be van szervezve, — intenzív munkatér kínálkozik a Nőszövetség számára, hogy az ily iskola tovább fejlesztésében, annak föntartásában és támogatásában a Nőszövetség nemes célkitűzéseit megvalósíthassa, azokat a gyakorlati életbe is átvihesse.

(folytatjuk).

## Még egy szó a Bors csemetekert ügyéhez.

A f. hóban a Főtanács elé terjesztett jószágfelügyelősegi jelentésben a faiskola b. szüntetésével kapcsolatban azt olvashatjuk, hogy a faiskolának műszaki szempontból való felülvizsgálására még a múlt évben kiküldött állami ellenőr, bár egészségügyi szempontból az álmányt a kiadott bizonyítvány szerint megfelelőnek minősítette, de növekedés és fejlettség szempontjaiból kinem elégitőnek tartotta, és ezért szüntették meg a faiskola működését.

Ezen teljesen téves kijelentéssel szemben álljon itt a valóság, miért is bű fordításban leközlöm az állami inspektornak a fentiek szerint kiadott bizonyítványát:

„Jegyzőkönyv 1938 október 19-ől. Alólirott Dr. Th. R. mérnök a következőket tapasztalja: A körteoltványokról találtatott gyökérrák, más növényi vagy állati kártevők nem találtattak. Az oltványiskolában az oltványok erőteljesek és jól fejlődöttek. A kezelések és permetezések rendszeresen elvégeztettek ugy az oltványiskolában, mint a gyümölcsösben, mely nagyon jól van gondozva.”

Eszerint tehát egyáltalán nem áll meg a jószágfelügyelősegi jelentése, mert nemcsak egészségi szempontból, hanem kezelés és növekedés szempontjaiból is kifogástalannak minősítette a műszaki ellenőr a múltév őszén a Bors csemetekertet, valamint a gyümölcsösöket. Igy ez alapon nem is szüntethették meg a faiskola működését, hanem kizárólag, amint már megelőző cikkemben kifejtettem, a március folyamán kiszállott ellenőrzőközeg jelentése alapján, amikor az oltványiskolában azt

a nagymérvű nyulrágási kárt tapasztalta, győződött meg a csemetekert akkori nagyfoku elhanyagoltságáról és ezen jelentés alapján vonták meg az engedélyt.

Feltehető ugyanis, hogy a múltév őszén az ellenőrző meglátta volna, ha az oltványiskolában nyulrágott beteg oltványok lettek volna, mintahogy sok oltványt kiásatva, egy körteoltvány gyökerén megkapta a rákbetegséget. De más beteg oltvány nem volt és így nem is találhatott.

Az idén tavaszon azonban ezer számra voltak a legszebb oltványok megrágvá, amit igazolhatnak az eladások is. Igy pld. a Végh Mihály lelkész részére Homorodujfaluba szállított 2000 drb. oltvány 60%-a nyulrágott volt, amint ő írja, és hogy ne látszodjék, bekenették fekete kátránnyal. Nemis volt hajlandó az árát megfizetni.

A faiskola legszebb részét tették tönkre a nyulak, de hogy ez ne legyen látható, még a tavasz folyamán mindazokat a táblákat, ahol nagy nyulrágás volt, mind kidobták, az oltványok ezreit ásták ki és a nyulrágott beteg oltványokat elégették. Igy tűntek el az Astrachán fehér és piros, a Klár, a Vajalma és a Jonathán egy nagy része, még nyomuk sem maradt, és ezért nem látták a nyár folyamán a helyszinre kiszállók. De szerencsére a múltév őszéről maradt róluk több fénykép felvétel és leltár, amik igazolhatják egykori meglétüket. Ilyen módon több ezer oltványt semmisítették meg, óriási kárt okozva a gazdaságnak. Erről mindenki meggyőződhetik bármely bizottság tagja, ha veszi a fáradságot és leltár szerint számbaveezi az oltványokat, de ezt a mai napig még nem tették meg, bár többen szálltak ki felülvizsgálatra.

Mindezeket csak azért kívántam itt lefektetni, a jószágfelügyelősegi jelentésével szemben, mert a papiron megmarad mindenkorra és nem lehet fülek mellett elröpülni hagyni, míg a nagyhangú kijelentése minden bajt és hibát a multra akarva kenni, csak hangulatkeltésre jók, de a tényeket az objektív vizsgálók előtt meg nem döntik.

Dr. Szent-Iványi Árpád.

Kolozsvár, 1939. dec. 6.

## Az egyházi zene művelésének fontossága.

(Hozzászólás :)

Fennti cím alatt az „Unitárius Jövendő” októberi számában egy cikk jelent meg s jelezve lévén, hogy hozzászólásokat örömmel vesznek, egy pár gondolatomat lejegyzem a tárggyal kapcsolatban.

Örvendek, hogy a cikkiró hangot adott egy belső kívánságnak, amely ott van mindazoknak a szivében, akik szeretik, megbecsülik, és művelik egyházi zenénket. Sajnálom azonban azt, hogy a célt határozott körvonalazásban nem vehettem ki a közleményből. Jelzi is, hogy csak „nagy általánosságban” érinti a kérdést s

igy inkább egy beindításnak tekinthető s a különböző oldalról elhangzó vélemények alakítanak ki „a bizonyos szinten” ut, amelyre el kell jutnunk.

Nem tudok ebben sem egyetérteni, hogy az egyházi zeneoktatásnak hittanóra keretében történő megvalósítását a leg-ürgősebb teendőknek minősítsük. Ez indokolatlan. Különböző is „a kottaolvasás és a ritmika alapelvei” nem egyházi zene, hanem zene, zeneelmélet „egyházi” nélkül. A zenei alapfogalmak nem ismernek egyházi, vagy világi megkülönböztetést.\*)

Az egyházi zene művelését — mostani körülményeink szerint — én nem ebben látom munkálhatóak. Igen sok időt kellene eltöltenünk silány eredmény ellenében az elméleti oktatással. Gyakorlatilag sokkal többet jelent, ha minél több éneket megtanítunk kellő ritmikával, színezéssel, anélkül, hogy elméleti oktatást tartanánk. Amit a ritmikáról tanítani kell pl. az elemi iskolában, azt énektanítás közben alkalmasszerűleg meg lehet jegyezni.

Az egyházi énektanítás eredménye attól függ, hogy annak tanítója mennyire képzett zeneileg s e képzettségének milyen odaadásával sáfárkodik. A gyakorlatban helytelenül ritmizáló énektanító hiába tanította meg a ritmika alapelveit, szabályait, mert az csak olyan lenne, mint aki régebb az elemis a nyelvtankönyvből megtanultatta a „tudnivalókat”, de a gyermekek még sem tudtak helyesen írni. Az ajkuk zengte a szabályt, de a pennájuk halmozta a hibát. Az egyházi zene sikeres, eredményes tanításához zeneileg jó oktató kell. Ettől függ a siker. És itt érkezünk el egy igen fontos kérdéshez, mert ezen a téren igen nagy hiánnyal állunk szemben. Énekezőreink egy része ma nincs a zenei műveltségnek azon a fokán, ahol ismereteikből másoknak is lehetne osztogatni. Ez a legszomorúbb valóság, mert eddig egyházi zenéneknek leghivatottabb, de legodaadóbb művelői is az énekező-tanítók voltak. Ma? Kifogyunk ma — hisz ezökből, akik az egyházi zenéből a képezésben nyertek rendszeres oktatást. Elkünnnek azok, akiknek orgonajátékát élvezettel lehet hallgatni; akik vették a fáradságot, (Istenem, ha még ez is fáradság!) s egy-egy szép elő-, vagy utójátékot jól megtanultak s azzal is emelték az istentisztelet emelkedettségét. Ma, amikor falusi híveink is hallgatják a rádió közvetített istentiszteleteket, értékelni tudják a szép or-

\* Nem oszthatjuk cikkirónak azt a véleményét, hogy a zene alapelveinek tanítása indokolatlan. A zene alapelveinek legalább némi ismerete az ifjuságnál, egyik esztétizáló templomi énekezők szintjénél magasabbra emelésére. Ha nem is talál minden gyermeknél fogékony talajra ez a tanítás, azért azt feladni helytelen volna, épúgy mint helytelen lett volna feladni a nyelvtan tanítását azért, mert egyes gyengébbek a nyelvtanítás dacára hibásan írtak. Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy a ritmika egyik alapelve minden zenének, tehát az egyházi zenének is, a kotta írás pedig, a dallamnak hangjegyekkel való megrögzítése, meg éppen az egyházi zenéből indult ki.

Gál V.

gonajátékot is s azzal szemben nemhogy kevesebb, hanem több igényük van, mint a múltban! Az egyházi zene művelése terén tehát először is az a fontos, hogy jól képzett művezők legyenek akik lelkesedéssel véghez- zék magasztos hivatásukat.

Amikor ebben az irányban mindent megtettünk, észrevehetjük énekes könyvünk egyes hibáit és hiányait. Mert, hogy vannak hiányai, az kétségtelen. Legszegényebb énekeskönyvünk a temetési énekekben. Ezeknek számát szaporítani nagyon kívánatos.

Énekes könyvünket azonban olyan hamar eldobni nem lehet. Az újnak megszerkesztéséhez szükségünk látom egy bizottság alakítását, amelynek tagjai gyűjtsék a megfelelő verseket, dallamokat s több évi munka után, gondos összeállításban kerülhet sor újabb kiadásra. E bizottságnak legyen minden egyházközségben egy-egy tagja s ezek buzdítsák egymást is, másokat is az egyházi zene művelésére s ennek jó hatása és eredménye nem maradna el.

De még mindig nem feleltünk arra a kérdésre, hogy mi is a fontossága az egyházi zene művelésének? A felületben nem akarom hosszasan részletezni mindazt a hatást, amelyet az egyházi zene hitéletünkre gyakorol, csak egy pár utalást teszek: ahol az egyházi énektanítás kellőleg művelve van, ott jobban látogatják a templomot, emelkedettebb az istentisztelet, megoldhatóbbak a hitéleti összejövetelek stb. stb.

Mind ezekből látható az, hogy az egyházi zene művelését elsőrendű teendőnknek kell tartanunk s annak művelésében részt is kell vennünk mindenkor.

Nagy Sándor.  
lelkész.

## SZEMLE.

**Az „Unitárius Jövendő-t” a 3-ik szám-tól mint előfizetők kapták azok, akik ellenkező véleményt nem nyilvánítottak.** Midőn igen tisztelt olvasóink szíves s megértő támogatásért hálás köszönetet mondunk, utalásos s erőteltel kérjük, hogy az előfizetés összegének beküldéséről gondoskodni szíveskedjenek. Az „Unitárius Jövendő” nem tartozik semmiféle párt- vagy csoport-hoz az egyházban s így szívesen nyitja meg hasábjait minden olyan közlemény számára, amely az egyházi élet egészség s fejlődését, az önzetlen munkásságot és erkölcsi tisztaságot szolgálja.

**Az Egyházi Főtanács** az évi gyűlését dec. 3—5 napjain tartotta. Az elnöki meggyitót, mint mindigban idősebb elnök Dr. Varga Béla püspök mondta, különösen kiemelve a meglévő felekezeti iskolák fenn-tartásának és újak létesítésének fontosságát. A Püspök és E. K. Tanács általános jelentése részletesen feltárta azt a küzdelmet, melyet az egyháznak vívnia kell. A nevelésügyi s különösen jószágfelügyelői jelentés veit

## Olvasóinknak, kellemes karácsonyi ünnepeket és szerencsés, nyugadalmas újesztendőt kívánunk.

igénybe hosszabb ideig tartó tárgyalást. Uőbbira vonatkozólag egy 6 tszból álló szakértő bizottságot küldött ki a Főtanács feltélvizsgálás céljából. Dr. Elekes Domokos főgondnok fegyelmi ügyében elnökök Dr. Tamás Istvánt választotta meg a Főtanács. A Teológiai Akadémia dékánja Dr. Fikker János fiatal tanár lett és új teológiai tanár meghívás útján Simén Dániel lupényi lelkész, kiknek működésétől a lelkészképzés nem kielégítő színvonalának emelését minden unitárius jószán várja.

**Különböző gyűlések a Főtanáccsal kapcsolatban.** Az Egyetemes Lelkésztör évi gyűlést dec. 2-án d. e. tartotta. Pál Dénes tartalmas elnöki megnyitója után a titkári jelentés következett. A pénztár és Unitárius Szószékről tett jelentés mellett Dr. Fikker János teol. tanárnak a káte megújításáról tartott előadása keltett nagyobb viát.

Délután a felekezeti tanítók egyesülete kebelbeli ügyeket tárgyalt.

Az Unitárius Irodalmi Társaság Dr. Gál Kelemen alelnök vezetése mellett tartotta ülését, miután Dr. Ferenczy Gáza tb. főgondnok, a társaság ágilis elnöke betegsége miatt nem jelenhetett meg. Azonban 10 000 lej adományát alapítványa gyarapítására ez alkalommal is elküldötte. A Társaság magas színvonalon álló folyóiratáról, a Keresztény Magvetőről Vári Albert alelnök tett jelentést s a Társaság ügyeiről P. Szentmártoni Kálmán főtitkár, az anyagi ügyekről Hadházy Sándor pénztáros. A pályázatok rendjén P. Szentmártoni Kálmán 1000 lej, Ekárt Andor csehétfalvi lelkész 600 lej és Kelemen Imre oklándi lelkész 400 lej jutalmat nyertek. Irodalmi elbeszélésével Fekete Lajos ürmösi lelkész dícséretet kapott, történelmi dolgozataikkal pedig Nagy Béla és Kelemen Imre lelkészek elismerésben részesültek. Új tagok lettek Fülöp József költő és Lakatos István zenemű-író.

A Dávid Ferencz Egylet évi közgyűlést dec. 2-án d. u. 5 órakor tartotta, midőn Simén Dániel imája és

Dr. Gál Miklós elnöki megnyitója után Ehrenverth Sári hatásos szavalata következett. Dr. Kovács Lajos sepsiszentgyörgyi lelkész „A szabadlelű vallásos gondolkodás múltja, jelene és jövő feladata” címen tartott figyelemmel halgatott és általános tetszésben részvétet felolvasást. A gyűlés a titkári és pénztárosi jelentéssel zárult.

Este 8 órakor a Nőszövetség orgonahangversenyt rendezett a templomban, midőn Zeisemann Rezső orgonaszámai, Szentmártoni Éva kulturált énekszámait és Pollermann Aranka hegedűjátéka szereztek élvezetet a hallgatóságoknak.

**Magyarországon** az unitáriusok új alkotmánytörvényt készítettek, melynek alapján külön püspökséget alkotnak.

**Józan Miklós**, a magyarországi unitáriusok főpásztora 70-ik életévét betöltötte. Ezen a helyen is a hitokon szerzet melegségével köszöntjük s még hosszú időn át jó egészséget és munkás életet kívánunk.

**Új könyvek.** Vári Albert teol. tanár „Istenországa felé...” címen gyűjtötte össze és adta ki több kiváló értekezését.

Dr. Kiss Elek főjegyző hittankönyvet írt az I. gimn. számára.

Benczédi Pál VII. gimn. számára szintén hittankönyvet,

„A család könyve” címen igen értékes könyv jelent meg Dr. Varga Béla püspök és Dr. Kiss Elek főjegyző szerkesztésében.

Dr. Csiki Gábor budapesti lelkész „Gondolatok a hit világában” c. könyve szintén megjelent.

Ezekre a könyvekre visszatérünk. Kaphatók az Unitárius Irattérjesztőnél Kolozsvárt az unitárius kollegiumban.

Munkatársainknak szives türelmét és elnézését kérjük, hogy több dolgozatnak anyaghalmoz miatt későbbi közlésre kellett maradnia.

### Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Braşov, Str. Dr. Babeş No. 1, hova a lappal kapcsolatban minden megkeresés, közlemény és pénzügyösszeg küldendő. A lapba szánt minden cikk vagy egyéb közlemény a hónap 5-ig a Szerkesztőségben kell, hogy legyen.

Magyarországon az előfizetési összeg Ferencz József unitárius lelkészhez juttatandó:  
Budapest, IX. Dr. Hölgyes E. u. 3 szám. Misszió Ház

Magyarország

Dr. Miklós József Gyula

történelmi tanulmányok

Budapest

Via. Üllői ut 66/b.

Ungaria